PRACE NAUKOWE
Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS
of Wrocław University of Economics

Nr 401

Ekonomia

Redaktorzy naukowi
Jerzy Sokołowski
Grażyna Węgrzyn
Magdalena Rękas

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redakcja wydawnicza: Agnieszka Flasińska, Elżbieta Kożuchowska
Redakcja techniczna: Barbara Łopusiewicz
Korekta: Barbara Cibis
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania
znajdują się na stronie internetowej Wydawnictwa
www.pracenaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Publikacja udostępniona na licencji Creative Commons
Uznanie autorstwa-Użycie niekomercyjne-Bez utworów zależnych 3.0 Polska
(CC BY-NC-ND 3.0 PL)

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

ISBN 978-83-7695-533-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Zamówienia na opublikowane prace należy składać na adres:
Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
ul. Komandorska 118/120 53-345 Wrocław
tel./fax 71 36 80 602; e-mail: econbook@ue.wroc.pl
www.ksiegarnia.ue.wroc.pl

Druk i oprawa: TOTEM

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Spis treści

Wstęp 11
Łukasz Arendt: Zmiana technologiczna faworyzująca wysokie kwalifikacje czy polaryzacja polskiego rynku pracy – zarys problemu 13
Agnieszka Barczak: Wykorzystanie wybranych metod ilościowych w analizie pasażerskiego ruchu lotniczego w Polsce 26
Ryszard Barczyk: Rola polityki pieniężnej w stabilizowaniu gospodarki polskiej w latach 2000-2014 36
Tomasz Bernat: Przedsiębiorczość studentów a dodatkowe aktywności pozauczelniane 48
Przemysław Borkowski: Applicability of reference based appraisals in assessment of real sector investment projects 58
Przemysław Borkowski: A framework for risk analysis in infrastructure projects 69
Agnieszka Bretyn: Młodzi konsumenci wobec szarej strefy w Polsce 83
Sławomir Czetwertyński: Ekonomika kopiowania a korzyści społeczne 93
Karolina Drela: Rynek pracy i biedni pracujący 104
Małgorzata Barbara Fronczek: Handel produktami ICT – Polska na tle świata 114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Kapitał społeczny w przedsiębiorstwach rodzinnych 126
Artur Grabowski: Ordoliberalna kategoria własności a współczesne oblicze sektora niemieckich przedsiębiorstw piłkarskich 134
Alina Grynia: Innowacyjność krajów bałtyckich: potencjał i bariery 144
Anna Horodecka: The concept of human nature as a driving force for changes in economics exemplified by feminist and neoclassical economics 155
Michał Jurek: The role of banks in performance of the real sector in selected EU member states 166
Grażyna Karmowska: Zastosowanie metod taksonomicznych do oceny zróżnicowania poziomu życia w krajach postsocjalistycznych Europy 176
Magdalena Knapińska: Efektywność polityki rynku pracy – aspekty teoretyczne i praktyczne 187
Andrzej Koza: Sytuacja na rynku pracy osób niepełnosprawnych i jej wpływ na gospodarkę finansową państwowego funduszu rehabilitacji osób niepełnosprawnych 198
Jakub Kraciuk: Paradygmat *homo oeconomicus* w aspekcie rozwoju ekonomii heterodoksyjnej 211
Anna Krzysztofek: Rozważania o pojęciu odpowiedzialności 220
Wojciech Leoński: Wolontariat pracowniczy jako jedno z narzędzi CSR 233

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Agnieszka Łopatka: Poziom i przyczyny różnicowania wynagrodzeń w Polsce 243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Changes in capital flows in process of integration of the European Union – selected aspects 253
Marta Maier: Starzejące się społeczeństwo jako wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej 267
Agnieszka Malkowska: Ocena rozwoju obszaru przygranicznego na przykładzie województwa zachodniopomorskiego 275
Paweł Marszałek: Selected processes influencing contemporary banking systems 285
Danuta Miłaszewicz: Kompetencje społeczne polskich i litewskich studentów – analiza porównawcza 296
Dorota Miłek, Karolina Kapusta: Competitiveness of the regions in the context of smart specialization (on the example of Świętokrzyskie) 306
Rafał Nagaj: Dochody a skłonność do działań altruistycznych wśród studentów w Polsce 317
Mariusz Nyk: Niedoskonałość rynku pracy w kontekście funkcjonowania związków zawodowych 327
Magdalena Olczyk: Konkurencyjność w literaturze ekonomicznej – analiza bibliometryczna 338
Monika Pasternak-Malicka: Płaca minimalna jako narzędzie ograniczające pracę nierejestrowaną 349
Barbara Pawłowska: W kierunku zrównoważonego rozwoju – przegląd efektów działań w Polsce 362
Renata Pęciak: Geneza podejścia regulacyjnego we francuskiej teorii ekonomicznej 373
Adriana Politaj: Pracodawcy z otwartego rynku pracy i ich rola w przeciwdziałaniu bezrobociu osób niepełnosprawnych 383
Joanna Prystrom: Innowacyjność a konkurencyjność gospodarki Luksemburga 399
Małgorzata Raczkowska: Kwestia gender w ekonomii 412
Magdalena Ratalewska: Uwarunkowania rozwoju sektorów kreatywnych .. 421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regionalne zróżnicowanie sektora MŚP 431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Wpływ współpracy z sektorem B+R na innowacyjność MŚP na podstawie badań ankietowych 440
Joanna Spychała: Ocena cech morfologicznych wahań cyklicznych w Polsce w latach 2001-2013 452
Joanna Stawska: Oddziaływanie decyzji władz monetarnych i fiskalnych (*policy mix*) na funkcjonowanie przedsiębiorstw w Polsce 462
Piotr Szkudlarek: Zaufanie jako komponent kapitału społecznego 472
Jarosław Szostak: Economic content of the category of value 483

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Andrzej Szuwarzyński: Ocena wpływu polityki zdrowotnej na jakość życia starzejącego się społeczeństwa w krajach UE ... 493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Aktywność innowacyjna systemów przemysłowych a koniunktura gospodarcza na przykładzie województwa dolnośląskiego ... 503
Michał Świtłyk, Artur Wilczyński: Zastosowanie indeksu Malmquista do badania zmian efektywności uczelni publicznych ... 514
Dariusz Tłoczyński: Rola państwa w kształtowaniu konkurencji na polskim rynku transportu lotniczego ... 525
Roman Tylżanowski: Zewnętrzne źródła finansowania procesów transferu technologii w przedsiębiorstwach przemysłowych wysokiej techniki w Polsce ... 535
Grażyna Węgrzyn: Zasoby ludzkie w Unii Europejskiej – szanse i zagrożenia ... 545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Skłonność studentów województwa świętokrzyskiego do zagranicznych emigracji zarobkowych ... 555
Katarzyna Włodarczyk: Pokolenie 50+ w Polsce – podejrzani o wykluczenie? ... 566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Partycypacja mieszkańców w tworzeniu strategii rozwoju gminy jako przejaw kapitału społecznego na obszarach wiejskich ... 577
Jarosław Wołkonowski: Przyczyny i struktura emigracji obywateli Polski po akcesji do UE ... 587
Jacek Wychowanek: Tradycja w aspekcie budowania konkurencyjności małego przedsiębiorstwa ... 601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith o własności ... 614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Communicating CSR – the Lasswell's model approach ... 623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Ład gospodarczy i porządek gospodarczy – potrzeba i szanse zmian ... 631
Mariusz Zieliński: Wpływ realizacji koncepcji CSR na wycenę spółek akcyjnych ... 642

Summaries

Łukasz Arendt: Skill-biased technical change or polarisation of the Polish labour market – remarks ... 13
Agnieszka Barczak: Application of selected quantitative methods in the analysis of passenger air traffic in Poland ... 26
Ryszard Barczyk: The role of monetary policy in the stabilization of the Polish economy in the years 2000-2014 ... 36

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Tomasz Bernat: Entrepreneurship of students vs. additional non-university activities 48
Przemysław Borkowski: Aplikacja metody referencyjnej oceny projektów inwestycyjnych w sferze realnej 58
Przemysław Borkowski: Metoda analizy ryzyka w inwestycjach infrastrukturalnych 69
Agnieszka Bretyn: Young consumers towards the shadow economy in Poland 83
Sławomir Czetwertyński: Economics of copying vs. social benefits 93
Karolina Drela: Labor market and working poor 104
Małgorzata Barbara Fronczek: Trade in ICT goods – Poland in comparison to the world 114
Aleksandra Grabowska-Powaga: Social capital in family business 126
Artur Grabowski: Ordoliberal category of a property and a modern aspect of a sector of German soccer enterprises 134
Alina Grynia: Innovation of the Baltic countries: potentials and barriers 144
Anna Horodecka: Koncepcja natury ludzkiej jako siła napędowa zmian w ekonomii na przykładzie koncepcji człowieka w ekonomii feministycznej i neoklasycznej 155
Michał Jurek: Znaczenie banków dla funkcjonowania sektora realnego w wybranych krajach UE 166
Grażyna Karmowska: Taxonomic methods to evaluate the variation in the standards of living in the countries of post-socialist Europe 176
Magdalena Knapińska: Effectiveness of labor market policy – theoretical and practical aspects 187
Andrzej Koza: Situation of persons with disabilities on the labor market and its impact on the financial situation of the State Fund for Rehabilitation of the Disabled Persons 198
Jakub Kraciuk: *Homo economicus* paradigm in terms of development of heterodox economics 211
Anna Krzysztofek: Reflections about the notion of responsibility 220
Wojciech Leoński: Corporate volunteering as an instrument of CSR 233
Agnieszka Łopatka: Level and reasons for differences of salaries in Poland 243
Iwona Maciejczyk-Bujnowicz: Zmiany w przepływach kapitału w procesie integracji Unii Europejskiej – wybrane aspekty 253
Marta Maier: Ageing society as a challenge for social and family policy 267
Agnieszka Malkowska: Assessment of the development of a border area using Zachodniopomorskie Voivodeship as an example 275
Paweł Marszałek: Wybrane procesy wpływające na współczesne systemy bankowe 285
Danuta Miłaszewicz: Social competence of Polish and Lithuanian students – comparative analysis 296

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Dorota Miłek, Karolina Kapusta: Konkurencyjność regionów w kontekście inteligentnej specjalizacji (na przykładzie Świętokrzyskiego) 306
Rafał Nagaj: Incomes and willingness of students to perform altruistic actions 317
Mariusz Nyk: Imperfections of the labor market in the context of the functioning of trade unions 327
Magdalena Olczyk: Competitiveness in economic literature – bibliometric analysis 338
Monika Pasternak-Malicka: Minimum wage as a tool used to reduce the labor market grey area 349
Barbara Pawłowska: Towards sustainable development – review of effects of actions in Poland 362
Renata Pęciak: The origin of the regulation approach in the French economic theory 373
Adriana Politaj: Employers from the open labor market and their role in the counteracting of unemployment among persons with disabilities 383
Joanna Prystrom: Innovativeness vs. competitiveness of Luxembourg economy 399
Małgorzata Raczkowska: The issue of gender in economics 412
Magdalena Ratalewska: Determinants of the development of creative industries 421
Hanna Soroka-Potrzebna: Regional diversity of SME sector 431
Małgorzata Sosińska-Wit, Karolina Gałązka: Effect of cooperation with R&D sector on SME's innovation based on survey 440
Joanna Spychała: Evaluation of morphological characteristics of cyclical fluctuations in Poland in 2001-2013 452
Joanna Stawska: The impact of the monetary and fiscal authorities (policy mix) on the functioning of enterprises in Poland 462
Piotr Szkudlarek: Trust as a component of social capital 472
Jarosław Szostak: Ekonomiczna treść kategorii wartości 483
Andrzej Szuwarzyński: Assessment of the health policy impact on the quality of life of ageing population in the European Union countries 493
Arkadiusz Świadek, Barbara Czerniachowicz: Innovation activity in regional industrial systems vs. economic cycle on the example of the Dolnośląskie Voivodeship 503
Michał Świtłyk, Artur Wilczyński: Application of Malmquist index to examine changes in the efficiency of public universities 514
Dariusz Tłoczyński: The role of state in shaping the competition in the Polish air transport market 525
Roman Tylżanowski: External sources of funding of technology transfer in high-tech manufacturing sector in Poland 535

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Grażyna Węgrzyn: Human resources in the European Union – opportunities and threats 545
Danuta Witczak-Roszkowska, Karolina Okła: Disposition to financial emigration among the students of the Świętokrzyskie Voivodeship..... 555
Katarzyna Włodarczyk: Generation 50+ in Poland – suspected of exclusion?..... 566
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Participation of inhabitants in building commune development strategy as a manifestation of social capital in rural areas 577
Jarosław Wolkonowski: Causes and structure of emigration of Polish citizens after the accession to the European Union 587
Jacek Wychowanek: Tradition in the aspect of building the competitiveness of a small-sized enterprise..... 601
Urszula Zagóra-Jonszta: Adam Smith about ownership..... 614
Magdalena Zalewska-Turzyńska: Model komunikacji CSR w świetle podejścia H. Lasswella 623
Ewa Zeman-Miszewska, Maciej Miszewski: Economic governance and economic order – need and opportunities of changes 631
Mariusz Zieliński: The impact of CSR concept on the valuation of stock companies 642

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

PRACE NAUKOWE UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU
RESEARCH PAPERS OF WROCŁAW UNIVERSITY OF ECONOMICS nr 401 • 2015

Ekonomia

ISSN 1899-3192
e-ISSN 2392-0041

Marta Maier
Politechnika Gdańska
e-mail: marta_maier@poczta.onet.pl

STARZEJĄCE SIĘ SPOŁECZEŃSTWO JAKO WYZWANIE DLA POLITYKI SPOŁECZNEJ I RODZINNEJ

AGEING SOCIETY AS A CHALLENGE FOR SOCIAL AND FAMILY POLICY

DOI: 10.15611/pn.2015.401.24

Streszczenie: W ostatnich latach zauważalne jest niepokojące zjawisko, jakim jest starzejące się społeczeństwo. Tendencje demograficzne i ich konsekwencje można zaobserwować w ludności Polski. Zmiany zachodzące w kraju dotyczą zmniejszania się liczby młodych ludzi, przy jednoczesnym gwałtownym wzroście liczby ludzi starych w populacji. Zjawisko starzenia się społeczności jest efektem dwóch dominujących trendów, a mianowicie wydłużenia przeciętnego trwania życia ludzkiego oraz spadku dzietności. Problem starzenia się ludności doprowadzić może do konfliktów międzypokoleniowych. Co więcej, rosnąca zależność ludzi w wieku 65+ względem osób w wieku produkcyjnym to coraz większe obciążenie budżetu państwa, wzrost wydatków na emerytury, ochronę zdrowia i opiekę długotrwałą nad osobami starszymi. Niekorzystne zmiany demograficzne powodują konieczność przeprowadzenia reform w ramach polityki społecznej i rodzinnej, aby dostosować państwo do nowej sytuacji demograficznej. Niniejszy artykuł traktuje zatem zjawisko starzenia się społeczeństwa jako jedno z wyzwań, z którymi współcześnie zmierzyć się musi zarówno polityka społeczna, jak i rodzinna, dokonując niezbędnych przeobrażeń w ramach istoty ich działania.

Słowa kluczowe: starzenie się społeczeństwa, polityka społeczna, polityka rodzinna.

Summary: In recent years, a disturbing trend of ageing society has been noticed. Demographic trends and their consequences can be seen in Polish population. The changes that are taking place in the country concern the decrease in the number of young people together with the rapid growth of the elderly in the population. The phenomenon of an ageing society is the result of two dominant trends, namely to extend the average duration of human life and fertility decline. The problem of population ageing can lead to the intergenerational conflict. Moreover, the growing dependence of people aged 65+ in relation to people of working age is the growing burden of state budget, the increase in expenditure on pensions, health and long-term care in relation to the elderly. The failure to demographic changes necessitates reforms in social policy and family to adjust to the new state demographic situation. This article deals with the phenomenon of population ageing as one of the challenges that social and family policy must face today, making the necessary transformations within the spirit of their actions.

Keywords: population ageing, social policy, family policy.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

1. Wstęp

Przemiany demograficzne wynikające z wydłużenia trwania życia ludzkiego, prowadzące w efekcie do powstania zjawiska starzenia się społeczeństwa, to współcześnie największe wyzwanie, z którym musi zmierzyć się Polska. Widoczne przekształcenia demograficzne to jedne z ważniejszych, strukturalnych wyzwań dla gospodarki państwa i systemu opieki zdrowotnej. Zwiększenie wydatków z budżetu państwa w wyniku postępującego procesu starzenia się społeczeństwa odnosi się przede wszystkim do świadczeń emerytalnych oraz specjalistycznej opieki zdrowotnej, której zastosowanie niezbędne jest w przypadku osób starszych, co z kolei wpływa na rynek pracy i wzrost gospodarczy państwa [Żołędowski 2009]. Starzenie ludności niesie za sobą zadania, których realizacją obciążony jest budżet państwa, a jest to m.in. problem ze wzrastającym deficytem systemu emerytur, wzrostem kosztów związanych z opieką zdrowotną oraz opieką nad osobami starszymi, obniżeniem potencjalnego wzrostu gospodarczego w wyniku dużego obciążenia socjalnego państwa.

Konieczność utrzymania licznej grupy osób starszych przez młodych ludzi w wieku produkcyjnym może doprowadzić do konfliktów międzypokoleniowych. Zjawisko starzenia się społeczeństwa należy traktować zatem jako wyzwanie (zwiększająca się liczba osób starszych wywiera coraz większy wpływ na system pomocy społecznej oraz ochrony zdrowia), jednocześnie jednak jako pewne osiągnięcie cywilizacyjne, gdyż potencjał osób starszych to ciągle nie w pełni wykorzystany czynnik dla społeczeństwa oraz całego państwa.

Obecnie proces starzenia się ludności postępuje w sposób dynamiczny, co następuje wskutek wpływu zmniejszającej się liczby urodzeń z jednoczesnym wydłużeniem przeciętnej długości życia. Inicjatywy te, mimo że nie uwzględniają wielowymiarowości zjawiska starzenia się społeczeństwa oraz potrzeb seniorów, stanowią priorytet w ramach dostosowania polityki społecznej i rodzinnej do powstających zmian demograficznych.

Celem niniejszego artykułu jest zatem przedstawienie zjawiska starzenia się społeczeństwa polskiego traktowanego jako wyzwanie dla polityki społecznej i rodzinnej. Przedstawione w nim zostaną demograficzne uwarunkowania starzenia się społeczeństwa oraz polityka społeczna i rodzinna wobec procesu starości. Ocena omawianego zjawiska została dokonana na podstawie analizy źródeł wtórnych.

2. Demograficzne starzenie się społeczeństwa

Starzenie się demograficzne to proces polegający na systematycznym wzroście odsetka osób starszych w społeczeństwie. Do sytuacji takiej dochodzi w momencie przejścia od tradycyjnej do nowoczesnej reprodukcji ludności. Nasilenie tego zjawiska przypisane jest przejściu demograficznemu, gdzie liczba ludzi w wieku star-

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

szym przewyższa młode pokolenie. Uwzględniając podejście ilościowe, największe znaczenie w tym przypadku ma obniżka płodności, która powoduje zmniejszenie liczebności osób młodych, co bezpośrednio wpływa na całkowitą liczbę ludności państwa.

Starzenie się i starość z punktu widzenia jednostki nie są zjawiskiem nowym, jednakże zachodzące obecnie zmiany demograficzne traktowane są jako zjawisko niestandardowe. Do niedawna starość przypisana była zaledwie niewielkiej części społeczeństwa, bez przywiązywania większej uwagi do potrzeb, jakie miały osoby starsze. Świat składał się przede wszystkim z ludzi młodych i był konstruowany właśnie dla nich. Współcześnie konieczne jest stworzenie pewnych podsystemów polityki społecznej, które ułatwiłyby dostosowanie się do nowo powstałej rzeczywistości socjodemograficznej oraz ukierunkowane byłyby na zaspokajanie potrzeb osób w podeszłym wieku [Kilian 2010].

Zmiany w natężeniu urodzeń wpływają bezpośrednio na poziom oraz dynamikę procesu starzenia się społeczeństwa. Zmniejszenie odsetka dzieci w społeczeństwie ma wpływ na wzrost udziału osób starszych w ogólnej populacji państwa. Niski poziom urodzeń wywołuje przeobrażenia w strukturze wieku ludności, prowadząc do jej postarzenia. Brak możliwości zastępowalności pokoleń powoduje nasilenie zjawiska starzenia się społeczeństwa. Współczesna reprodukcja ludności, oparta na zmniejszeniu urodzeń i spadku płodności, nawiązuje również do opóźnień w ramach zawierania małżeństw czy wręcz przeciwnie, wzroście liczby separacji. Fundamentem tych zmian są przeobrażenia, jakie mają miejsce w ramach zachowań społecznych, głoszonych wartości, postaw czy norm. W Polsce zmiany te zauważalne były wraz z pojawieniem się transformacji systemowej, która obejmowała przejście do gospodarki rynkowej (doszło do zmiany postaw w przypadku zachowań demograficznych). Wymagania, jakie stawiał rynek pracy, doprowadziły do zwiększenia konkurencyjności pomiędzy aktywnością ekonomiczną a aktywnością związaną z rozwojem rodziny [Kurek 2008].

Długookresowe zmiany struktury wiekowej ludności odzwierciedlają proces demograficznego starzenia się społeczeństwa. Zjawisko to wiąże się z zastosowaniem wielu zmian w zakresie finansowania wydatków publicznych (przede wszystkim zabezpieczenia o charakterze emerytalno-rentowym), struktury konsumpcji oraz inwestycji, a także produktywności pracy i wprowadzanych innowacji. Następuje duży wzrost świadczonych usług opieki społecznej i sektora zdrowia.

Określenie progu starości, czyli „dolnej granicy wieku starczego", nie jest łatwe, gdyż różne populacje zakładają właściwą dla siebie wartość liczbową owego progu[1]. Powszechnie zakłada się, że starość rozpoczyna się po ukończeniu 60. roku życia (wskaźnik starości jest traktowany wówczas jako stosunek liczby osób 60+ wzglę-

[1] W populacji, gdzie zaledwie 5% noworodków dożywa wieku 65 lat, dolna granica starości powinna zostać ustalona na znacznie niższym poziomie niż w przypadku populacji, gdzie wieku starczego dożywa 85% dzieci.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

dem osób w wieku 0–19 lat), jednakże obecnie próg ten został podniesiony do 65 lat [Okólski, Fihel 2012].

Polska starzeje się z szybkim tempie. W 1990 roku ok. 14% ludności osiągało wiek 65+, tymczasem do 2035 roku odsetek ten może wzrosnąć do poziomu 23% [GUS 2008]. Taka struktura wiekowa wiąże się ze zmianami o charakterze społeczno-ekonomicznym, zmianami dla systemu emerytalnego, a także ochrony zdrowia, gdyż osoby starsze w społeczeństwie to zwiększone wydatki przeznaczone na zapewnienie właściwej jakości życia i sprawności fizycznej.

Próg starości demograficznej w Polsce osiągnięty został w 1967 roku. Obecnie osoby w wieku 65+ stanowią 15,6% ogółu ludności kraju. W tabeli 1 widać wyraźnie, że liczba osób w podeszłym wieku systematycznie wzrasta.

Tabela 1. Udział ludności w wieku 65+ w strukturze ludności Polski w latach 2000–2035

Ludność (w tys.)	ROK				
	2000	2010	2015	2025	2035
Liczba ludności ogółem	38 254	38 167	38 016	37 438	35 993
Liczba ludności 65+	4 726	5 162	5 929	7 844	8 358
Odsetek ludności 65+ w populacji ogółem	12,2	13,5	15,6	21,0	23,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Roczniki statystyczne GUS, *Ludzie starzy. Studium demograficzne*, 2008.

Prognozy pokazują, że odsetek osób mających więcej niż 65 lat do 2035 roku może osiągnąć poziom 23%. Uwzględniając wartości bezwzględne obrazujące liczbę ludności w wieku 65+, należy zauważyć, że nabierają one konkretnego wymiaru. Widać bowiem, iż liczba osób w podeszłym wieku w najbliższych latach będzie przyrastać w milionach [GUS 2008].

3. Polityka społeczna wobec starości

W Polsce nie występuje jasna polityka senioralna, która podejmowałaby w swoich działaniach kwestię starzenia się społeczeństwa, co więcej – brak jest *sensu stricte* polityki społecznej, która traktowana byłaby jako element dostosowawczy tego typu. W okresie potransformacyjnym obowiązywała bowiem zasada dominacji problemów bieżących nad długookresowymi, przez co ciągłość polityki społecznej była zachwiana.

Proces starzenia się społeczeństwa to zjawisko, które bezpośrednio determinuje formę realizowanej polityki społecznej. Podmioty polityki społecznej zobowiązane są do respektowania potrzeb osób starszych, których liczba w społeczeństwie systematycznie wzrasta. Polityka ta ma za zadanie utrzymać właściwy poziom świadczeń socjalnych oraz zapewnić dostęp do usług społecznych. Co więcej, jej kolejnym celem jest dążenie do uniknięcia sytuacji wewnętrznych konfliktów, jaka może mieć miejsce pomiędzy interesami poszczególnych pokoleń, a także odpowiednie

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

zastosowanie efektów synergicznych, które bezpośrednio związane są z wykonywanymi działaniami.

Najbardziej skuteczna realizacja celów polityki społecznej wymaga zaadresowania do ludzi starszych, przy zwróceniu szczególnej uwagi na ich potrzeby, a zarazem powiązaniu ich z wymaganiami innych grup społecznych. Polityka społeczna powinna zatem kierować się podejściem horyzontalnym, czyli odnosić się do całego jej zakresu z punktu widzenia najstarszych generacji [Osiński 2011].

Definiując politykę społeczną względem ludzi starszych, należy zwrócić szczególną uwagę na działania podejmowane przez podmioty publiczne, które bezpośrednio związane są z zaspokajaniem potrzeb seniorów. Uwzględniając ten punkt widzenia, trzeba zaznaczyć, że celem polityki jest „stwarzanie – obecnie i na przyszłość – warunków zaspokajania potrzeb ludzi starych oraz kształtowanie odpowiednich relacji pomiędzy starszym pokoleniem a młodszymi generacjami drogą ograniczania uzależnienia starszych od młodszych" [Szatur-Jaworska 2000]. Szczególną uwagę należy zwrócić także na kompensację deficytów, które uwarunkowane są strukturalnie i bezpośrednio związane z wiekiem, i dążenie do zapobiegania ich dalszemu powstaniu, dążąc do neutralizowania nierówności społecznej w przypadku osób starszych.

Starzenie się społeczeństwa to obecnie wyzwanie dla polityki społecznej. Podejmowanie konkretnych działań wobec osób starszych powinno dokonywać się w ramach stałego monitoringu zmian, jakie zachodzą w tej grupie społecznej, gdyż odwoływanie się jedynie do aktualnych danych nie jest wystarczające, zjawisko bowiem starzenia się społeczeństwa jest dynamicznie zmieniającym się w czasie procesem.

Celem polityki społecznej powinno być dążenie do stworzenia optymalnych warunków, które umożliwiłyby zaspokajanie potrzeb osób starszych, przy jednoczesnym zwalczaniu powstania zjawiska wykluczenia społecznego. Powinno się budować relację pomiędzy generacjami, aby zapobiec uzależnieniu osób starszych od młodego pokolenia, oraz kształtować solidarność międzypokoleniową. Działania realizowane w ramach polityki społecznej powinny wspomagać jednostki w celu rozwiązywania problemów typowych dla tego wieku, zapewniając jednocześnie ludziom starym właściwą pozycję w społeczeństwie, sprzyjającą godnej i aktywnej starości. Osoby starsze muszą mieć szansę na bycie pełnoprawnymi członkami społeczności możliwie jak najdłużej.

Zadaniem polityki społecznej jest również tworzenie warunków, które umożliwiłyby zachowanie niezależności ekonomicznej, czyli przedłużenie aktywności zawodowej osób starszych. Gwarantem tego zjawiska stają się uwarunkowania prawne, które dają szansę na wydłużenie okresu pracy zawodowej osób pozostających na emeryturze oraz równego dostępu do rynku pracy. Działaniu takiemu towarzyszyć powinno zastosowanie elastycznych form zatrudnienia i aktywności społecznej. Wzrost populacji w wieku poprodukcyjnym jednoznaczny jest z podwyższeniem wydatków z budżetu państwa na świadczenia emerytalne. Jedną z możliwości odciążenia budżetu jest właśnie opóźnienie wyjścia z rynku pracy [Kleer 2008].

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Istotnym kierunkiem działania powinno być także upowszechnianie dostępu do edukacji, co może ograniczyć różnice w poziomie wykształcenia pomiędzy pokoleniami. Niezbędne jest wówczas podniesienie rangi oświaty i kształcenia ustawicznego. Trzeba również stworzyć warunki, które zapewniłyby pełne uczestnictwo seniorów w kulturze, organizacjach pozarządowych.

Zjawisko starzenia się społeczeństwa stawia nowe zadania względem systemu opieki zdrowotnej, gdyż to osoby starsze częściej narażone są na choroby. Przeciwdziałanie procesowi starzenia się ludności wymaga realnego 13% wzrostu wydatków na utrzymanie odpowiedniego poziomu świadczeń medycznych [Szukalski, Kowaleski (red.) 2004].

Starsze pokolenie, świadome panujących trendów, zmierza ku koncepcji pomyślnego, aktywnego starzenia się. Następuje tym samym odwołanie do trzech zasadniczych sfer życia, których celem jest zapewnienie optymalizacji jakości życia, a mianowicie: zdrowia, samodzielności i produktywności [Dragon 2011]. W koncepcji tej proces starzenia się społeczeństwa nawiązuje w sposób bezpośredni do aktywności zawodowej i społecznej osób starszych.

4. Polityka rodzinna

Proces starzenia się społeczeństwa wywiera duży wpływ na konieczność dokonania zmiany w ramach podejścia do polityki rodzinnej, z dużym naciskiem na podkreślenie zadań względem osób starszych, które bezpośrednio przypisane są rodzinie. Konieczne jest tworzenie takich warunków, które umożliwiłyby spełnienie przez politykę rodzinną funkcji opiekuńczo-zabezpieczającej. Działanie takie wymaga jasnego zdefiniowania relacji zachodzącej pomiędzy pomocą ze strony państwa dla osób starszych (zaangażowanie środków publicznych) a niesieniem wsparcia względem rodzin, które wypełniają zadania skierowanie do tych osób. Pomoc w realizacji funkcji opiekuńczo-zabezpieczającej polegać może na wypełnianiu zadań opiekuńczych, które świadczone są w ramach środowiska rodzinnego, ale bez udziału członka rodziny. Wówczas pomoc w miejscu zamieszkania ma duże znaczenie, zwłaszcza w świetle podejścia psychologicznego, gdyż osoby starsze unikają stresu wynikającego ze zmiany miejsca zamieszkania. Wprowadzenie usług opiekuńczych w domu seniora, pomoc w przystosowaniu mieszkania do potrzeb ludzi starszych oraz rozwój usług transportowych i gastronomicznych to wyzwanie, z którym zmierzyć się musi polityka rodzinna. Wsparcie rodziny w zakresie wydatków związanych z bezpośrednią opieką nad osobami starszymi powinno odbywać się na zasadzie świadczeń opiekuńczych, które podlegałyby wypłacie ze środków ubezpieczeniowych bądź budżetowych.

Kolejną formą pomocy względem osób starszych jest zwiększenie uprawnień w ramach systemów pracowniczych, które umożliwiałyby stworzenie sytuacji pogodzenia życia rodzinnego z zawodowym. W przeciwnym wypadku nastąpi sytuacja wychodzenia osób (potencjalnych opiekunów) z rynku pracy za sprawą przyczyn

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

społecznych. Przykładem takiego działania jest przejmowanie czynności związanych z opieką nad starszymi ze względu na brak rozwiniętej infrastruktury wsparcia seniorów. W ten sposób dostępne zasoby siły roboczej zostają niewykorzystane, co może również ograniczyć możliwości rozwojowe gospodarki.

Pomocą, jaka niezbędna jest do zapewnienia stabilności życiowej osób starszych, nie może zostać obciążona jednakże tylko rodzina. Wycofanie się podmiotów publicznych z niesienia pomocy seniorom w znacznym stopniu osłabia potencjał rodziny. Zmniejszenie pomocy ze środków publicznych może być traktowane jako pewnego rodzaju marginalizacja osób starszych.

Zmiany demograficzne, jakie zachodzą w perspektywie długookresowej, doprowadzić mogą do zapaści finansów publicznych oraz zaprzestania świadczenia opieki ze strony państwa na rzecz osób starszych. Tym samym doprowadzić może to do załamania państwa socjalnego, gdzie wtórny regres demograficzny spowoduje zahamowanie rozwoju gospodarczego w dłuższym horyzoncie czasowym. Wtórny regres demograficzny polega bowiem na dokonaniu przesunięcia czynników produkcyjnych gospodarki w kierunku konsumpcji starszego pokolenia, przy jednoczesnym nadmiernym wykorzystaniu osób młodszych. Nieodpowiedni system prawny prowadzi do zwiększenia regresu demograficznego, zwiększając tym samym problemy społeczne i powodując wzrost kosztów dla państwa. Obowiązujący system podatkowy przypisuje dzieciom rolę „dobra luksusowego", co prowadzi do osłabienia świadomości ekonomicznej osób, które chciałyby zdecydować się na posiadanie i wychowywanie potomstwa. System podatkowy nie traktuje bowiem dzieci jako inwestycji w kapitał ludzki, który w przyszłości będzie w stanie zapewnić utrzymanie starszego pokolenia [Kluza 2007]. Niedoinwestowanie względem młodego pokolenia (tzw. ubóstwo dzieci) traktowane jest jako zagrożenie jakości zasobów pracy w przyszłości, co stanowi ważny czynnik o charakterze prorozwojowym.

Polityka rodzinna to istotny system wewnętrzny państwa, który oprócz zainteresowania rodziną, ma duże znaczenie dla rozwoju oraz funkcjonowania całego społeczeństwa.

5. Zakończenie

Struktura demograficzna ludności Polski ulega ciągłym zmianom. Proces starzenia się społeczeństwa dokonuje się w sposób dynamiczny, dlatego też starość demograficzną należy postrzegać w kategorii trudnego do rozwiązania problemu o charakterze społecznym.

Zmiana systemowa w znacznym stopniu wpłynęła na politykę społeczną, powodując konieczność wprowadzenia zmian w ramach polityki zabezpieczenia społecznego, ochrony zdrowia oraz walki ze zjawiskiem starzenia się ludności. Sukcesywnie zmniejszająca się liczba urodzeń oraz zwiększająca się depresja demograficzna to impuls do wprowadzania zmian w ramach polityki społecznej i rodzinnej.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl

Sukcesywnie postępujący proces starzenia się społeczeństwa wymaga podjęcia odpowiednich działań, tak aby móc stworzyć nowoczesny system zabezpieczenia społecznego, który skierowany byłby do osób starszych. Posiadana wiedza odnośnie do związku, jaki zachodzi pomiędzy wiekiem a powszechnością występowania chorób w tej grupie osób, wymaga wprowadzenia przekształceń, zwłaszcza w kategorii opieki zdrowotnej i rehabilitacyjnej. Ważne jest zapewnienie dostępności i kompleksowości świadczonych usług.

Konieczne jest również dążenie do zwalczania izolacji społecznej osób starszych czy niedostosowania otoczenia do potrzeb seniorów. Wyzbycie się negatywnych postaw, które w skrajnych przypadkach prowadzić mogą do powstania zjawiska dyskryminacji względem starości i ludzi starszych to wyzwania na dziś.

Stworzenie systemu kompleksowego zaspokajania potrzeb osób starszych, który jednocześnie wykorzystywałby ich potencjał, zapewniając tym samym odpowiednią jakość życia, prowadzić będzie do zwiększania poziomu życia całego społeczeństwa,

Zadaniem polityki społecznej, systemu opieki zdrowotnej, ubezpieczeń zdrowotnych i emerytalnych jest już nie tylko zapewnienie poprawnie funkcjonującego starzejącego się społeczeństwa, ale przede wszystkim podejmowanie inicjatyw wychodzących naprzeciw potrzebom osób starszych.

Literatura

Dragon A., 2011, *Starzenie się społeczeństwa polskiego i jego skutki*, Biuro Analiz i Dokumentacji. Zespół Analiz i Opracowań Tematycznych, Warszawa.

Kilian M., 2010, *Starzenie się społeczeństw wyzwaniem dla współczesnego świata*, Praca Socjalna, nr 1.

Kleer J., 2008, *Konsekwencje ekonomiczne i społeczne starzenia się społeczeństwa*, Polska Akademia Nauk Komitet Prognoz „Polska 2000 Plus", Warszawa.

Kluza S., 2007, *Makroekonomiczne konsekwencje procesów demograficznych*, [w:] *Procesy demograficzne a kapitał społeczny*, red. S. Kluza, K. Plotzke, Z. Sirojć, Stowarzyszenie Społeczno-Gospodarcze „Mazowsze", Warszawa.

Kurek S., 2008, *Typologia starzenia się społeczeństwa ludności Polski w ujęciu przestrzennym*, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, Kraków.

Okólski M., Fihel A., 2012, *Demografia. Współczesne zjawiska i teorie*, Scholar, Warszawa.

Osiński J., 2011, *Współczesne problemy demograficzne. Rzeczywistość i mity. Ujęcie krajowe, regionalne i globalne*, Oficyna Wydawnicza Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa.

Roczniki statystyczne GUS, *Ludzie starzy. Studium demograficzne*, 2008.

Roczniki statystyczne GUS, Prognoza ludności Polski na lata 2008–2030, www.stat.gov.pl (3.05.2015).

Rosset E., 1967, *Ludzie starzy. Studium demograficzne*, PWE, Warszawa.

Szatur-Jaworska B., 2000, *Ludzie starzy i starość w polityce społecznej*, ASPRA-JR, Warszawa.

Szukalski P., Kowaleski J.T. (red.), 2004, *Nasze starzejące się społeczeństwo. Nadzieje i zagrożenia*, Wyd. UŁ, Łódź.

Żołędowski C., 2009, *Starzenie się ludności – Polska na tle Unii Europejskiej*, Instytut Polityki Społecznej Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

MOST WIEDZY Pobrano z mostwiedzy.pl